

Πανελλήνιος Διαγωνισμός Τοπικής Ιστορίας "Μαθητές-Πρεσβευτές Πολιτισμού"

Εράσμιος Ελληνογερμανική Σχολή

Το διπλό μνημείο:
Μια βασιλική κάτω από το
τζαμί
του Χαλίλ Μπέη

Παλιά Πόλη - Καβάλα

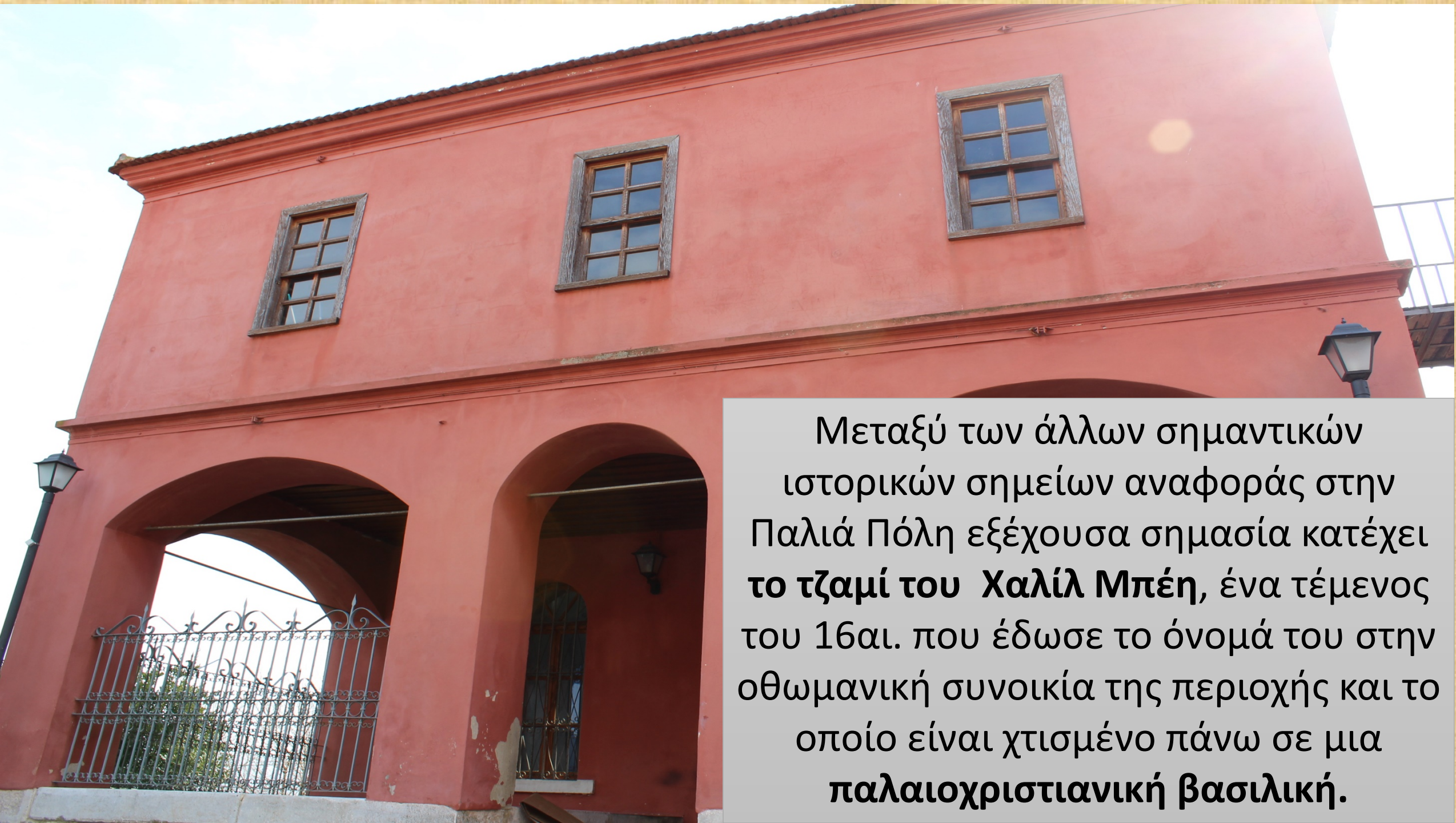

Βρισκόμαστε στο ομορφότερο σημείο της Καβάλας, στην βραχώδη χερσόνησο της Παναγίας όπου η σαγηνευτική ομορφιά του φυσικού τοπίου συνομιλεί με τα ιστορικά μνημεία που καταδεικνύουν την πορεία της πόλης μέσα στο ιστορικό γίνεσθαι.

Μεταξύ των άλλων σημαντικών ιστορικών σημείων αναφοράς στην Παλιά Πόλη εξέχουσα σημασία κατέχει **το τζαμί του Χαλίλ Μπέη**, ένα τέμενος του 16αι. που έδωσε το όνομά του στην οθωμανική συνοικία της περιοχής και το οποίο είναι χτισμένο πάνω σε μια παλαιοχριστιανική βασιλική.

Εδώ μπορεί ο επισκέπτης να δει την εξέλιξη της
θρησκευτικής ζωής μέσα στους αιώνες καθώς
οι χώροι λατρείας των ηττημένων
μετατρέπονται σε αντίστοιχους χώρους
λατρείας του νικητή.

ΚΑΤΟΨΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΧΩΡΟΥ ΝΑΪΔΡΙΟΥ
GROUND PLAN OF THE BASILICA AND THE CHAPEL

ΧΡΟΜΑΤΙΚΕΣ ΦΑΣΕΙΣ

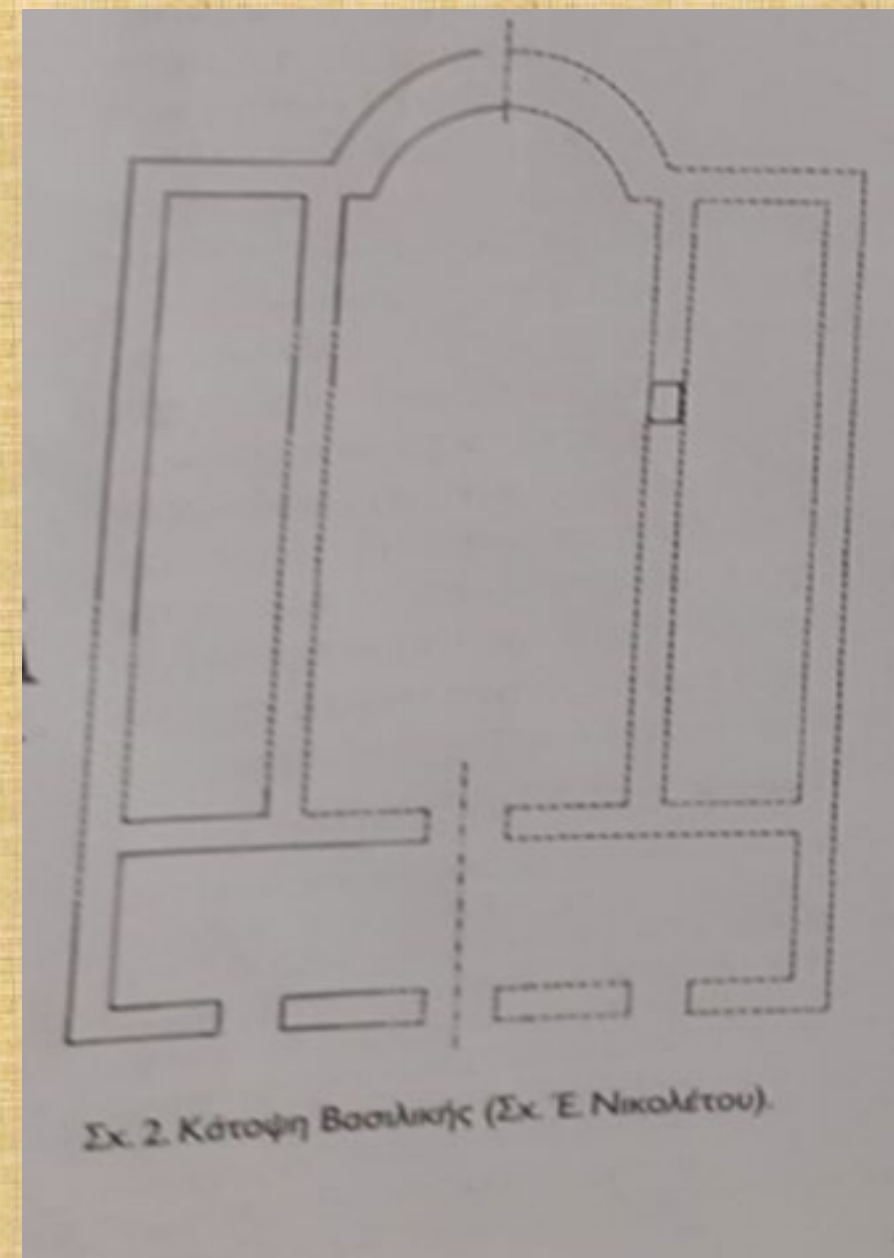
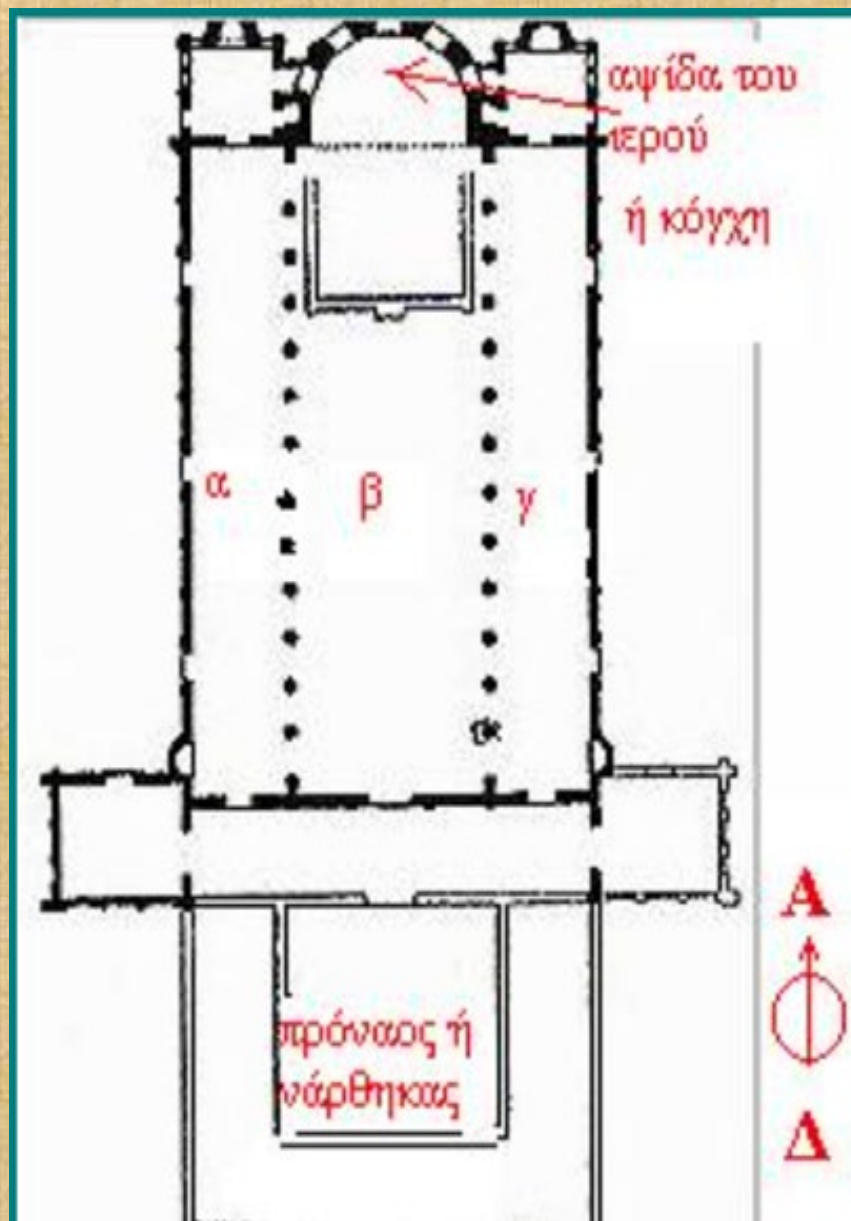
- Α' ΦΑΣΗ (ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ)
- Β' ΦΑΣΗ (ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ 11ος-12ος)
- Γ' ΦΑΣΗ (ΥΠΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ 13ος)
- Δ' ΦΑΣΗ (ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ - ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ)

PHASES

- A. PHASE (EARLY CHRISTIAN)
- B. PHASE (MIDDLE BYZANTINE 11th-12th c.)
- C. PHASE (LATE BYZANTINE 13th c.)
- D. PHASE (POSTBYZANTINE - OTTOMAN)

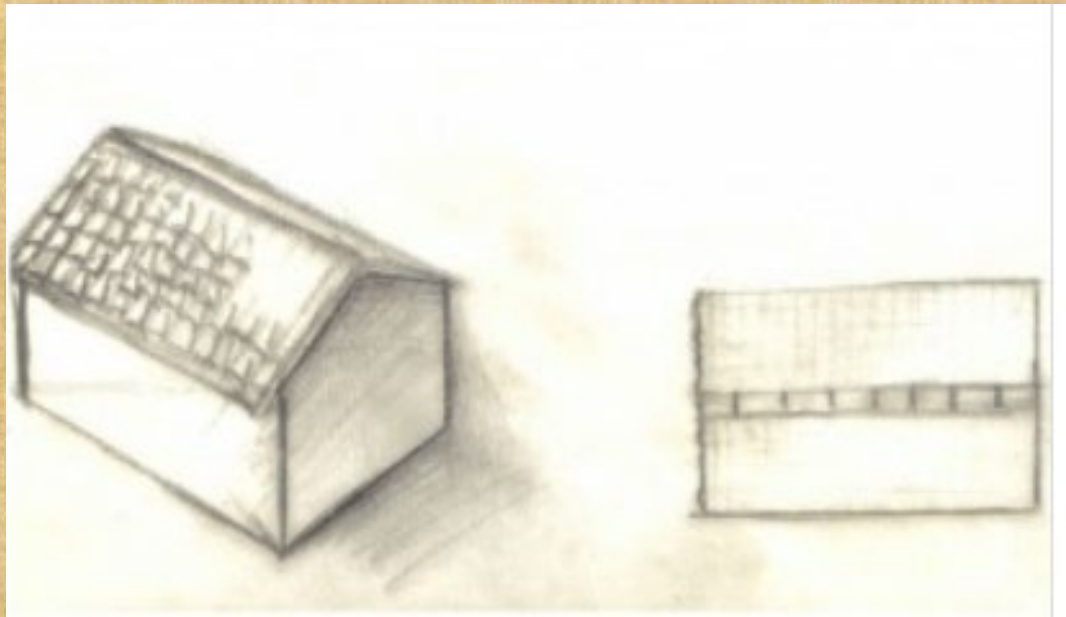
Κατά την ανασκαφική έρευνα που διενεργήθηκε μεταξύ των ετών 2005, 2006 και 2008 αποκαλύφθηκαν τμήματα της ημικυκλικής κόγχης, του κεντρικού και βόρειου κλίτους και του νάρθηκα μιας τρίκλιτης βασιλικής.

Ο ναός θα πρέπει να είχε υπερώα και ξύλινη δύρριχτη στέγη.
Οι τοίχοι του ήταν κατασκευασμένοι με τοπικούς λίθους
γρανιτοειδούς πετρώματος.

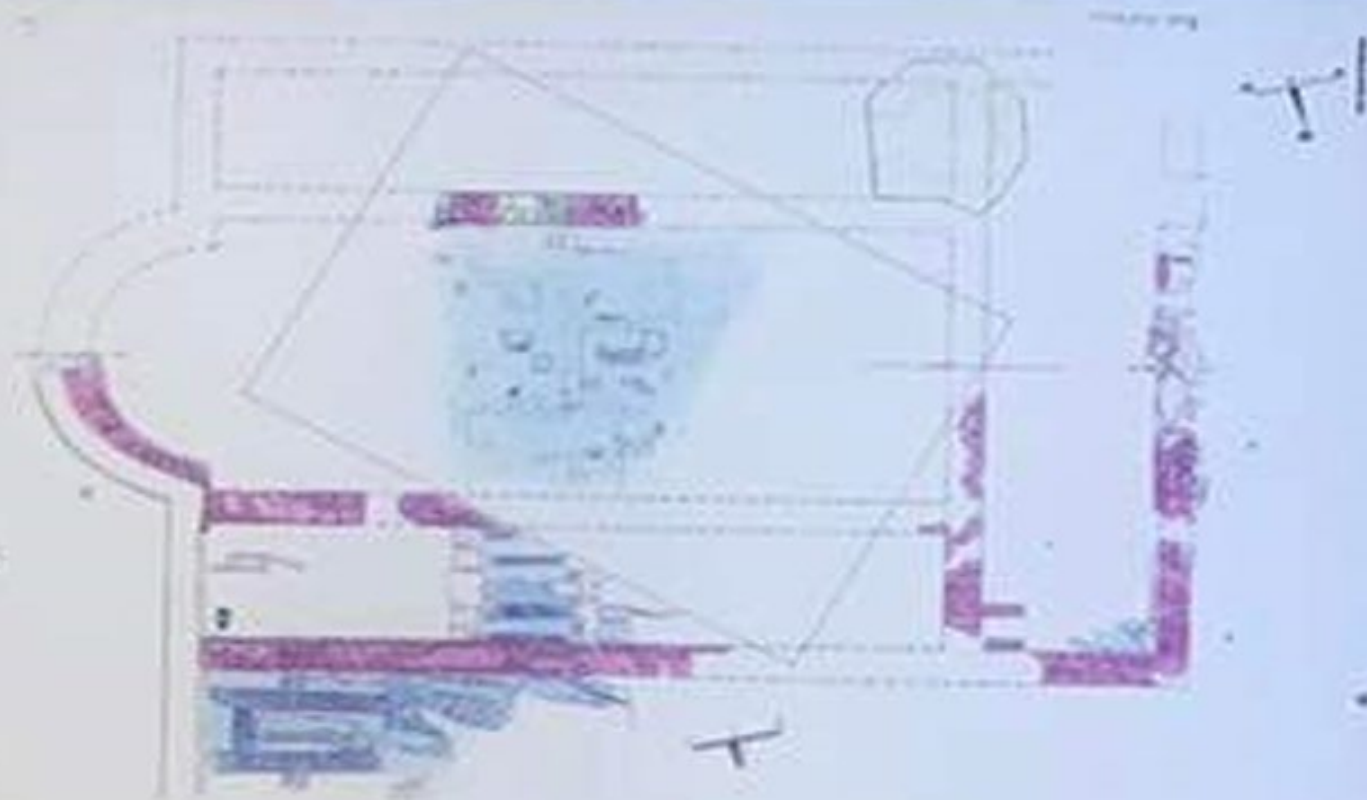

Στην ανατολική αψίδα υπάρχει
διαμπερής ζώνη πλινθοδομής.

ΚΑΤΟΨΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΧΩΡΟΥ ΝΑΪΔΡΙΟΥ
GROUND PLAN OF THE BASILICA AND THE CHAPEL

ΧΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΦΑΣΕΙΣ

- Α' ΦΑΣΗ (ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ)
- Β' ΦΑΣΗ (ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ 11ος-12ος)
- Γ' ΦΑΣΗ (ΥΠΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ 13ος)
- Δ' ΦΑΣΗ (ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ - ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ)

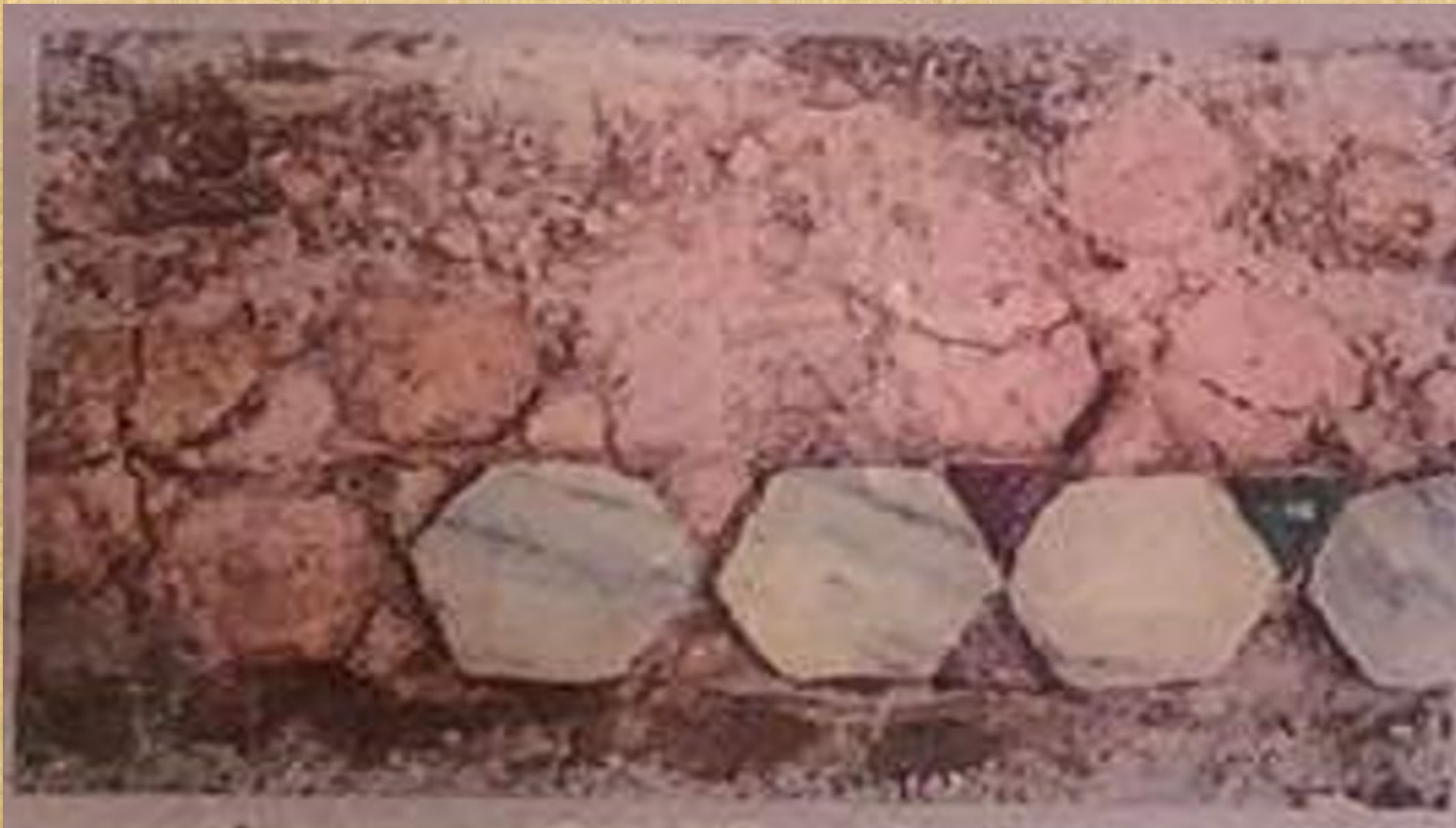
PHASES

- A. PHASE (EARLY CHRISTIAN)
- B. PHASE (MIDDLE BYZANTINE 11th-12th c.)
- C. PHASE (LATE BYZANTINE 13th c.)
- D. PHASE (POSTBYZANTINE - OTTOMAN)

Ο ναός στην αρχική του μορφή μπορεί να χρονολογηθεί στα ύστερα παλαιοχριστιανικά χρόνια, όταν η πόλη ονομαζόταν ακόμη Νεάπολις

Κατά τη Μεσοβυζαντινή περίοδο (9ος - 12ος αι.) ο ναός ανακαινίζεται τουλάχιστον μια φορά και διακοσμείται με δάπεδα με πολύχρωμο μαρμαροθέτημα.

Στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους 13ος-15^{ος} αι. στο κεντρικό κλίτος της Βασιλικής διαμορφώνεται παρεκκλήσι, από το οποίο σώζεται μικρό τμήμα του νότιου τοιχογραφημένου τοίχους.

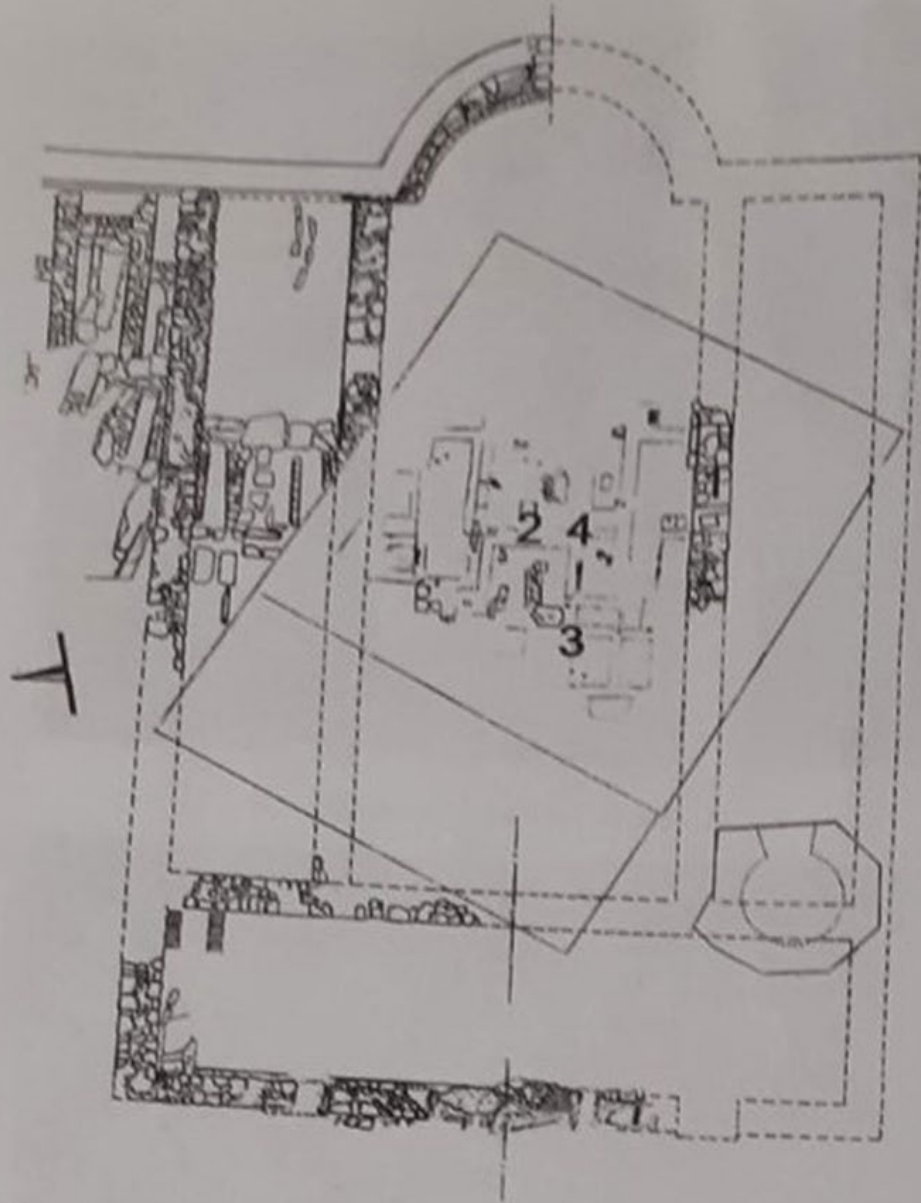

**Την ίδια περίοδο (13ος-15ος αι.)
αναπτύσσεται στα ερείπια της
βασιλικής και στον περιβάλλοντα
χώρο της, νεκροταφείο με πυκνές
και επάλληλες ταφές.**

Σχ. 4. Ταφές εντός του κεντρικού κλίτους (Σχ. Έ. Νικολέτου).

Στο κεντρικό κλίτος κάτω από το υπόστρωμα του μαρμαροθέματος εντοπίστηκαν λαξευτοί τάφοι και ένας κιβωτιόσχημος, που διερευνήθηκε πλήρως.

Σε μια ταφή κατά μήκος του νότιου
στυλοβάτη βρέθηκαν κοσμήματα
υψηλής τέχνης. Τα νομισματικά
ευρήματα συντείνουν στη
χρονολόγηση του νεκροταφείου
από τον 10ο έως τον 14ο αι.

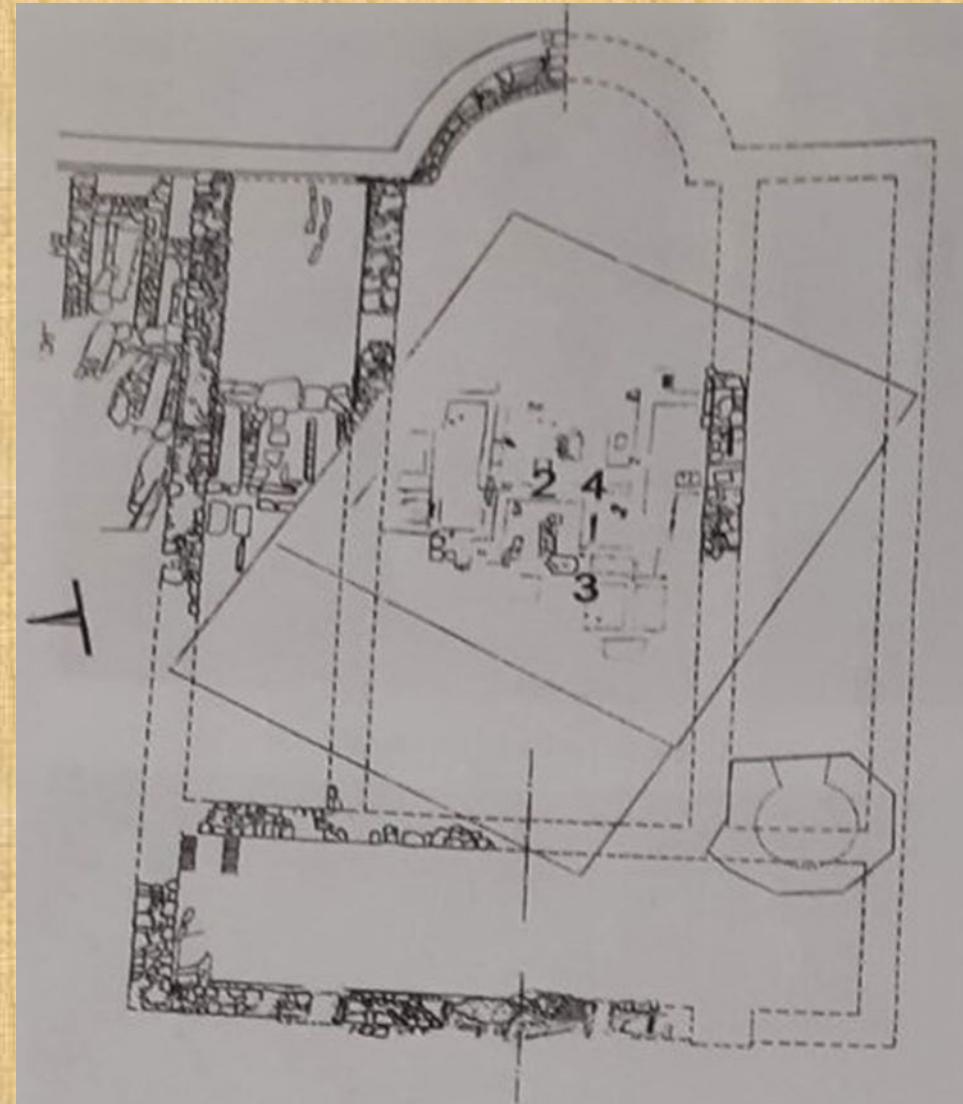
Εικ. 5, 6. Νότιος στυλοβάτης, τάφος, κοσμήματα.

Στο βόρειο κλίτος της βασιλικής, σε επόμενη φάση κατά την οποία δεν είναι πια σε χρήση το βόρειο κλίτος, διαμορφώνεται νεκροταφείο της ύστερης βυζαντινής περιόδου, όπως προκύπτει από τα νομισματικά ευρήματα και την κεραμική. Ανάγονται χρονικά στο δεύτερο μισό του 13ου – αρχές 14ου αι.

Εικ. 7. Βόρειο κλίτος, μεταγενέστερο νεκροταφείο.

Σχ. 4. Ταφές εντός του κεντρικού κλίτους (Σχ. Έ. Νικολέτου).

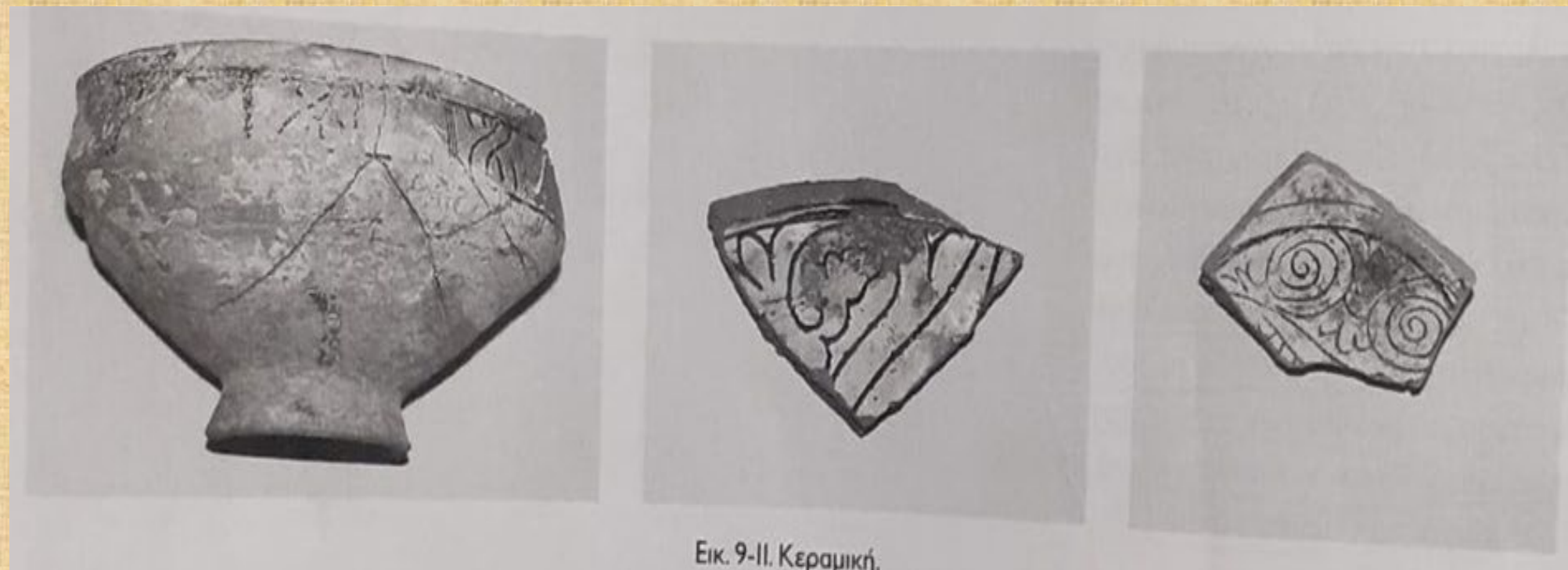

Εικ. 8. Βόρειο κλίτος, τάφος, μυροδο-
χείο.

Ορισμένοι τάφοι είναι
ακτέριστοι ενώ σε άλλους
περισυλλέχθηκε μεταξύ άλλων
και ένα γυάλινο μυροδοχείο

Από όλη την έκταση της ανασκαφής
ανιχνεύτηκαν κεραμικά είδη από το εργαστήριο
των Σερρών, κεραμική τύπου Ζευξίππου και
εισαγόμενη κεραμική από τη Δύση και την
Ανατολή.

Οι τελευταίες δύο φάσεις
(Μεσοβυζαντινή περίοδο (9ος - 12ος αι.
και Ύστερα βυζαντινά χρόνια 13ος-15ος αι)
μπορούν να συσχετιστούν με σημαντικές επιγραφές που εκτίθενται στο
Αρχαιολογικό Μουσείο της Καβάλας.

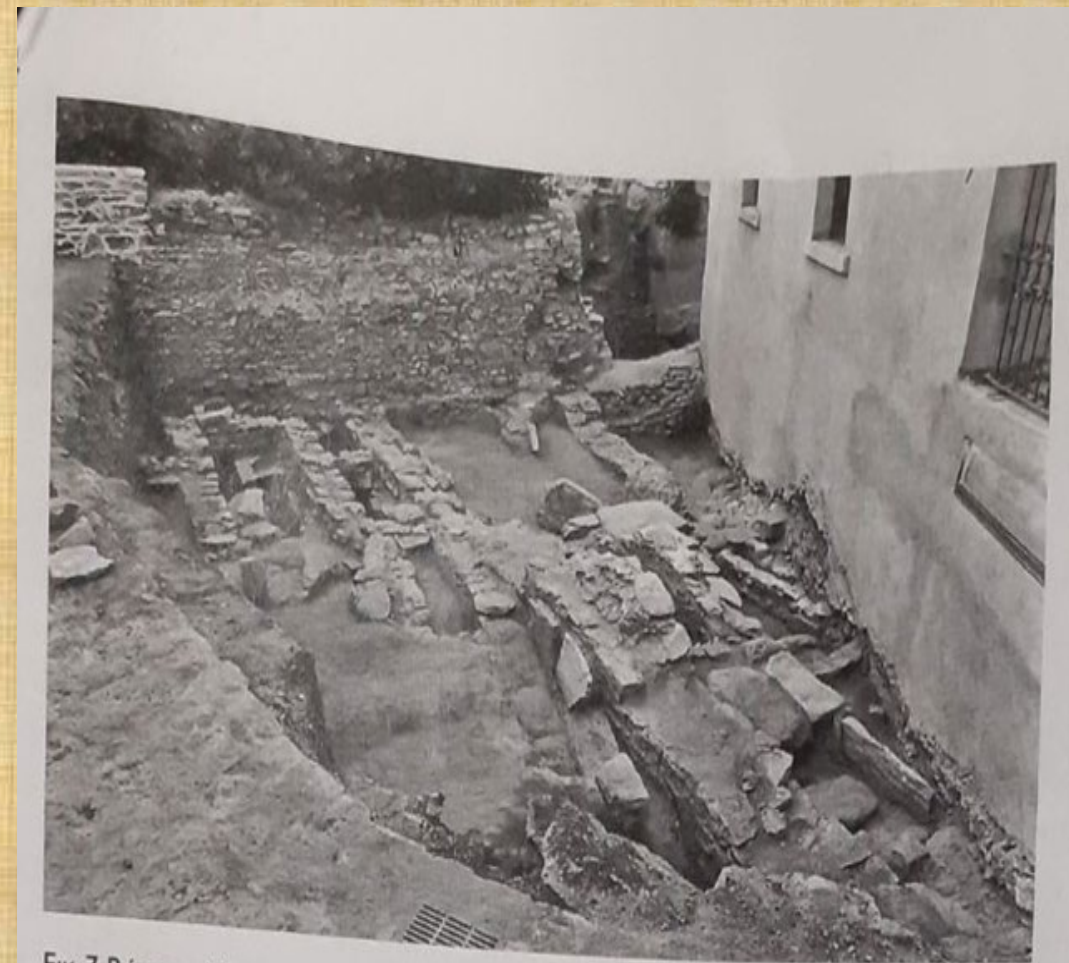

Από την πρώτη προκύπτει το αναζωογονημένο ενδιαφέρον της αυτοκρατορίας για την περιοχή. Όταν η Νεάπολις μετονομάζεται σε Χριστούπολις, ενισχύεται η οχύρωση της και καθίσταται λιμάνι-κάστρο στρατηγικής σημασίας στη ναυτική οδό από την Κωνσταντινούπολη προς τη Θεσσαλονίκη.

Σύμφωνα με την δεύτερη εικάζεται ότι η πόλη στα τέλη του 12ου αι. καταστράφηκε, πιθανόν από Νορμανδούς. Με βάση τις ιστορικές εξελίξεις που παρουσιάζει η επιγραφή θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε χρονικά τον χώρο στα ύστερα βυζαντινά χρόνια. Τότε πρέπει να οικοδομήθηκε και να τοιχογραφήθηκε **το ναύδριο** στο κεντρικό κλίτος και αναπτύχθηκε νεκροταφείο στο βόρειο κλίτος και στον περιβάλλοντα χώρο. Στη διάρκεια της λατινοκρατίας και στα επόμενα χρόνια λόγω της στρατηγικής της θέσης της η Χριστούπολη αλλάζει τακτικά χέρια. Η ανασφάλεια αποτυπώνεται και στην διάταξη των τάφων.

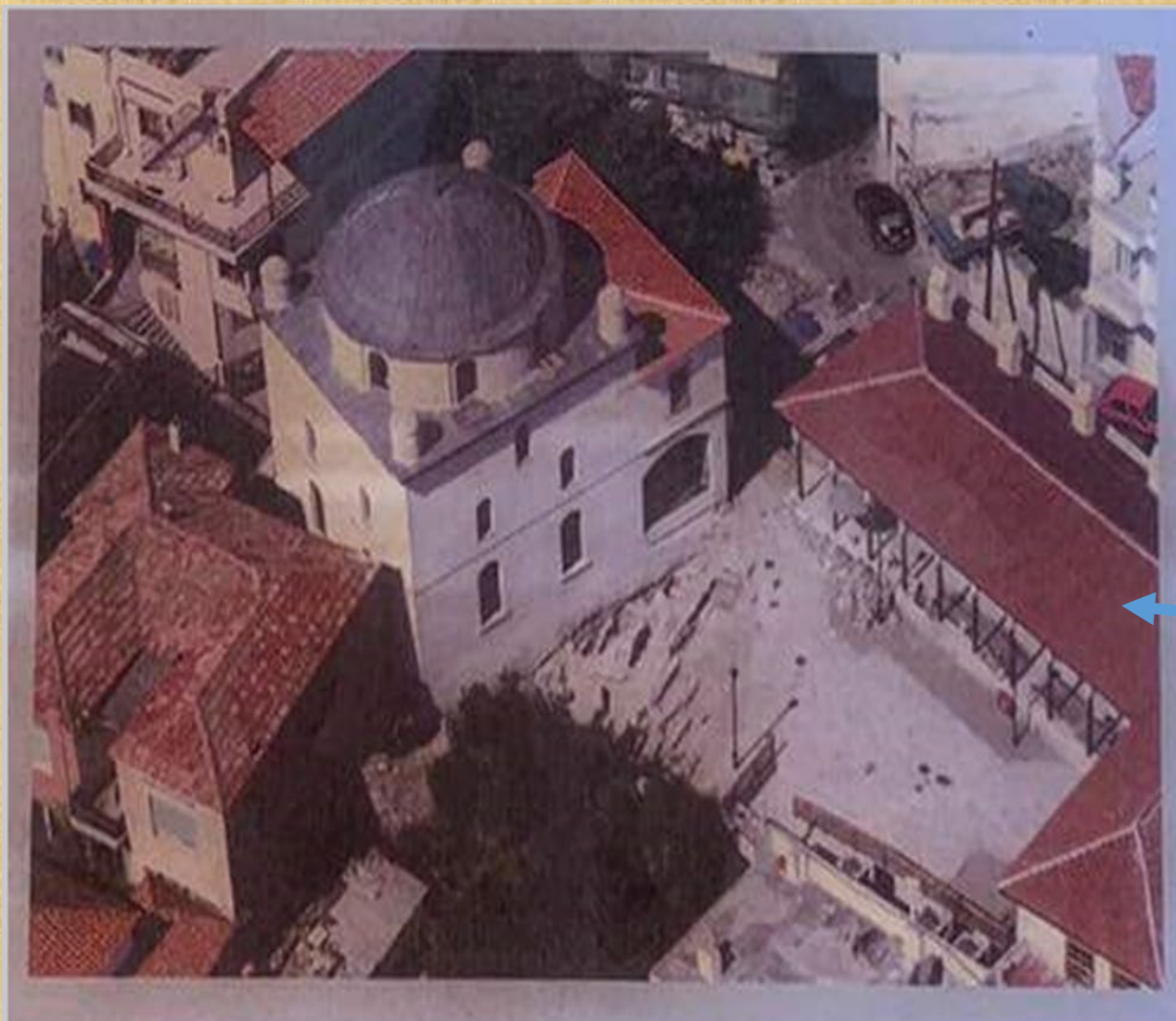

Εικ. 7. Βόρειο κλίτος, μεταγενέστερο νεκροταφείο.

Μετά την οριστική κατάληψη από τους Οθωμανούς στα τέλη του 14^{ου} αι. η θέση αποδίδεται στη μουσουλμανική λατρεία και εκπαίδευση, οπότε θα πρέπει να χτίστηκε και **το πρώτο τέμενος**. Από την πρώιμη οθωμανική περίοδο σώζεται η **βάση του μιναρέ**, ο οποίος θα πρέπει να αναγέρθηκε **σε επαφή με το νότιο εξωτερικό τοίχο της βασιλικής**.

Βορειοανατολικά του
τεμένους προστέθηκε
μικρός μεντρεσές,
κορονικό σχολείο, σε
σχήμα Γ.

- Το παλαιότερο τέμενος αντικαταστάθηκε από ένα νεότερο, των πρώτων δεκαετιών του 20ου αι., με πλούσιο ζωγραφικό διάκοσμο στο ρυθμό του οθωμανικού ροκοκό.
- Το συγκρότημα στέγασε οικογένειες προσφύγων μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, ενώ ο μιναρές κατέρρευσε τη δεκαετία του 1950

Όταν ολοκληρώθηκε η ανασκαφική έρευνα στο εσωτερικό του μνημείου κατασκευάστηκε μεταλλικός σκελετός εδραζόμενος σε εννέα μεταλλικούς δοκούς, στον οποίο τοποθετήθηκε γυάλινο δάπεδο με ξύλινο πλαίσιο έτσι ώστε ο ανασκαφικός χώρος της βασιλικής παλαιοχριστιανικής να είναι ορατός.

Από το 1926 έως
τη βουλγαρική
κατοχή
στεγαζόταν η
Φιλαρμονική του
Δήμου και έτσι
απέκτησε την
επωνυμία «Τζαμί
της Μουσικής». Σε
αυτό οφείλεται η
ευρεία ονομασία
«Παλαιά
Μουσική».

Ο χώρος αυτός είναι πραγματικά ένα εξαιρετικό σημείο αναφοράς της εξελικτικής πορείας των πολιτισμών, καθώς ο επισκέπτης μπορεί να δει την πορεία των ανθρώπων μέσα στο ιστορικό διάβα και να αντιληφθεί τις συνθήκες που οδηγούν στην επικράτηση κάποιων λαών και των θρησκειών τους. Οι ανασκαφές έδωσαν επίσης τη δυνατότητα να έρθουν στο φως πληροφορίες για την Βυζαντινή Χριστούπολη.

ΑΤΕΝΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Μια αργοπορημένη ψαροπούλα κατευθύνεται προς το λιμάνι
χαράζοντας βαθιά αυλάκια στη γαλάζια έρημο.
Το Άγιον Όρος διακρίνεται αμυδρά στη μακρινή φωτεινή του αχλή.
Και ξαφνικά γίνονται όλα λάμψη εκτυφλωτική,
πύρινη θάλασσα, φως που κατακλύζει τα πάντα.
Οι γρήγορες φτερούγες του περιστεριού είναι τα μόνα μου βλέφαρα.
Ναός από αιωρούμενο μάρμαρο; Ξανασμίξιμο του κάτω νερού
με το πάνω; Άραφος μανδύας από φως;
Εικόνα του ανεικόνιστου; Εικονοστάσι της απάρχης...
Ψηλαφώ τη στάχτη των εικόνων,
καθώς ένας άγγελος πέφτει βαθιά στο ανείπωτο
και ο λαγός στο παράλιο δάσος βοσκά ήρεμος το πράσινο φως.

INGEMAR LECKIUS

Samling Vid Terebinträdet (Στο δέντρο του Terebin),

Bonniers Förlag, Stockholm 1989

Το ποίημα μεταφράζει ο Βασίλης Παπαγεωργίου

Δικτυογραφία

<https://www.visitkavala.gr/sightseeing/palia-mousiki/>

<https://www.castle-kavala.gr/portfolio/%cf%80%ce%b1%ce%bb%ce%b9%ce%bf%cf%87%cf%81%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%b1%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c%cf%82-%ce%bd%ce%b1%cf%8c%cf%82-%ce%ba%ce%ac%cf%84%cf%89-%cf%84%ce%b6%ce%b1%ce%bc%ce%af-%cf%87%ce%b1/>

Βιβλιογραφία

- Βασιλική κάτωθεν του Χαλήλ Μπέη τζαμιού: Σαπφώ Τάνου, Μιχάλης Λυχούνας, δημοσίευση από τη 12^η εφορεία βυζαντινών αρχαιοτήτων
- Μια πόλη στη λογοτεχνία, εκδ. Μετέχμιο
- Νεάπολις, Χριστούπολις, Καβάλα, εκδ Δήμου Καβάλας
- Η πόλη-λιμάνι της Καβάλας κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας

Συντελεστές

Έρευνα – κείμενα

- Κωνσταντινίδου Δέσποινα, μαθήτρια της Α΄ τάξης
- Τολούδη Ιωάννα, μαθήτρια της Α΄ τάξης

Τεχνική υποστήριξη

Αλεξανδρίδης Ζώης, μαθητής της Γ΄ τάξης

Γενική επιμέλεια- υπεύθυνη καθηγήτρια
Παπαδοπούλου Μαρία

Και τώρα ας παίξουμε:
ταξιδεύοντας στο χρόνο

[https://quizizz.com/admin/quiz/624a0b83567716001d9d8690/
ta3idi-sto-xrono](https://quizizz.com/admin/quiz/624a0b83567716001d9d8690/ta3idi-sto-xrono)